

ПРИЧИНИ ЗА ДИНАМИКАТА НА ОСНОВНИЯ ЛИХВЕН ПРОЦЕНТ В ТУРЦИЯ

Гл. ас д-р Петя Василева¹

Резюме: Турската парична единица загуби над 80% от стойността си за последните години, а чуждестранните инвестиции в страната паднаха рязко надолу. Докато по-голяма част от глобалната икономика се бори с увеличение на цените, свързани с Ковид-19 вирусната пандемия и проблемите по веригите на доставките, то проблемът за обезценката на турската лира е по-скоро самосъздаден – предсказуемият резултат от президентското наставничество на политиката на Турската централната банка и неприязънта към високите лихвени проценти. Ето защо Централната банка реши да започне процес на затягане на фискалната политика, като повиши основния си лихвен процент със 750 базисни пункта - от 17,5 до 25 на сто. С това свое решение тя се опитва да установи курс на намаляване на темпа на инфлация и забавяне на темпа на нарастване на общото ниво на цените на стоките и услугите в БВП на Турция. Споразумението бе взето на заседанието на Съвета за парична политика на банката през август 2023 г., точно месец след като основният лихвен процент бе увеличен на равнище от 15 на 17,5 процента и два месеца откакто отново паричният регулаторът повиши основния си лихвен процент за първи път от повече от две години - от 8,5% на 15%.

Ключови думи: турска лира, основен лихвен процент, Турска Централна Банка, инфлация

JEL: E43

DOI:

REASONS FOR THE DYNAMICS OF THE BASIC INTEREST RATE IN TURKEY

Head Assist. Prof. Petya Vasileva, PhD

Abstract: The Turkish currency has lost more than 80% of its value in recent years, and foreign investment in the country has plummeted. While much of the global economy is grappling with rising prices linked to the Covid-19 virus pandemic and supply chain issues, the Turkish lira's devaluation problem is more self-inflicted - the predictable result of the president's policy mentoring of The Turkish Central Bank and the aversion to high interest rates. That is why the Central Bank decided to start a process of tightening fiscal policy by raising its main interest rate by 750 basis points - from 17.5 to 25 percent. With this decision, it is trying to establish a course of reducing the rate of inflation and slowing down the rate of growth of the general level of prices of goods and services in Turkey's GDP. The agreement was reached at the Bank's Monetary Policy Council meeting in August 2023, exactly a month after the key rate was raised from 15 to 17.5 percent and two months since the monetary regulator raised its key rate again for the first time path of more than two years - from 8.5% to 15%.

¹ p.vasileva@uni-svishtov.bg, Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов, България

Key words: *Turkish lira, prime rate, Turkish Central Bank, inflation*

JEL: E43

DOI:

1. Въведение

На 24-ти август 2023 г. Комитетът по паричната политика на Централната банка на Република Турция взема осмото си решение за основния лихвен процент за годината. Банката увеличава лихвените проценти за трети пореден път, повишавайки основния лихвен процент със 7,5 пункта от 17,5 до 25 процента. Финансовият министър Мехмет Шимшек излиза със заявление в социалните медии, че ценовата стабилност е техния основен приоритет. Причината за тяхната предпазлива прогноза е ограниченото увеличение в предишното решение, в което пазарът е имал очаквания основния лихвен процент да бъде около 20%. Бордът е излязал със становище да продължи процеса на затягане на паричната политика, за да установи дезинфлация възможно най-скоро, да стабилизира инфлационните очаквания и да контролира влошаването на ценовото поведение.

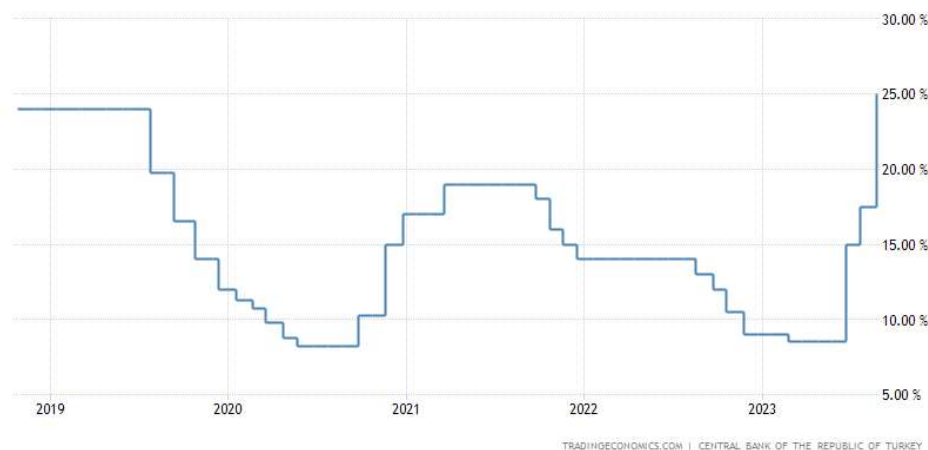
2. Причини за повишаващия се основен лихвен процент на Република Турция

Последните индикатори показват, че основната тенденция на инфлацията продължава да расте. Това развитие се движи от силното вътрешно търсене, натиска върху разходите, произтичащ от заплатите и обменните курсове, твърдостта на инфлацията в услугите и данъчните разпоредби. В допълнение към тези фактори, влошаването на инфлационните очаквания и ценовото поведение над прогнозираното поради покачването на цените на горивата показва, че инфлацията ще остане близо до горната граница на прогнозния диапазон в Доклада за инфлацията в края на годината. Бордът обаче предвижда, че през 2024 г. ще бъде установена дезинфлация в съответствие с доклада, с ефекта от стъпките за затягане на паричната политика. Преките чуждестранни инвестиции, подобряването на условията за външно финансиране, продължаващото увеличаване на резервите и подкрепата на приходите от туризъм към текущата сметка ще допринесат силно за ценовата стабилност.

Лихвеният процент ще бъде определен, за да осигури парични и финансови условия, които ще намалят основната тенденция на инфлацията и ще достигнат целта от 5 процента в средносрочен план. Затягането на паричната политика ще бъде постепенно засилено, когато и доколкото е необходимо, докато се постигне значително подобрене на перспективите за инфлацията.

Бордът опростява съществуващата микро- и макропруденциална рамка по начин, който ще увеличи функционалността на пазарните механизми и ще укрепи макрофинансовата стабилност. Процесът на опростяване

ще продължи постепенно, като се вземат предвид анализите на въздействието. В този контекст разпоредбите за увеличаване на дела на депозитите в турски лири ще засилят механизма за парично предаване. В допълнение към увеличаването на лихвените проценти, Бордът ще продължи да взема селективни кредитни и количествени решения за затягане, които ще подкрепят процеса на ограничаване на паричната политика. Показателите по отношение на инфлацията и нейната основна тенденция ще бъдат внимателно наблюдавани и Бордът ще продължи да използва всички инструменти, с които разполага, решително в съответствие с основната цел за ценова стабилност. Бордът ще продължи да взема своите решения в предвидима, базирана на данни и прозрачна рамка. Централната банка върви по два начина: докато прави количествено затягане, тоест макропруденциални мерки, тя даде посланието, че ще използва лихвения процент на политиката и пазара в малко по-висок тон, докато защитените депозити с обменен курс са в процес на ликвидация.

Фигура 1. Динамика на основния лихвен процент на Република Турция за периода 2019-2023 г.¹

Ето защо Централната банка реши да започне процес на затягане на фискалната политика, като повиши основния си лихвен процент със 750 базисни пункта - от 17,5 до 25 на сто. С това свое решение тя се опитва да установи курс на намаляване на темпа на инфлация и забавяне на темпа на нарастване на общото ниво на цените на стоките и услугите в БВП на Турция. Споразумението бе взето на заседанието на Съвета за парична политика на банката през август 2023 г., точно месец след като основният лихвен процент бе увеличен на равнище от 15 на 17,5 процента и два месеца откакто отново паричният регулаторът повиши основния си лихвен процент за първи път от повече от две години - от 8,5% на 15%.

¹<https://tr.tradingeconomics.com/turkey/interest-rate>

Турските икономисти виждат, че това е решение, което ще укрепи банковия индекс. Следователно вече е налице директния ефект върху индекса. За даден момент имаше леко обезценяване след решението и след това отново се забелязва движение нагоре. Основната цел на Централната банка е да засили капиталовия поток с прозрачна парична политика, като контролира темпа на растеж на кредита и разпределението, управлява очакванията на поведението на цените и небалансираното търсене.

3. Очаквания за основния лихвен процент в края на 2023 година

Медианата или средната стойност на очакванията на икономистите за основния лихвен процент в края на годината е 26,50 процента. Докато Централната банка на Република Турция предприема една от най-силните стъпки в своята история днес в рамките на борбата срещу инфлацията, чуждестранни икономисти заявиха, че с тази стъпка виждат сериозността на страната за намаляване на инфлацията. Със своето решение, Комитетът по паричната политика да увеличи основния лихвен процент на 25%, се изпрати много силен сигнал към инвеститорите относно решимостта си да контролира инфлацията, като значително надхвърли пазарните очаквания и значително повиши лихвените проценти. Това е важна стъпка за възстановяване на доверието в турската валута. Настоящата тенденция на турската лира може да е началото на рали спрямо долара през следващите седмици.

Една от водещите банки в САЩ даде изявление за своите клиенти след решението на Централната турска банка за изненадващото увеличение на лихвения процент от 24 август 2023г. и обяви, че затваря нейните позиции за покупка на щатски долари към турски лири и увеличава препоръката си за намаляване на теглото на турската валута в тяхното моделно портфолио до неутрално ниво на лирата. Целта на Централната банка на Република Турция е да намали защитените депозити с валутен курс след макропруденциалните мерки, обявени дни преди увеличаването на основния лихвен процент. Водещата американска банка Сити въпреки създалата се ситуация отворя позиция за покупка в долар/TL през 21 август, но след изненадващо увеличение на лихвения процент на 24 авг. 2023 г. тя приключи тези транзакции с обща загуба от минус 4,49 процента в сравнение с 26 юни същата година. Американските политиците апелират за новата посока и устойчивостта на този път на политиката и препоръчват от поднормено тегло до неутрално ниво на лирата в тяхното портфолио от модели.

В Средносрочната програма беше заложена прогнозата за инфлацията за 2023 г. като 65 процента. Според тази оценка инфлацията юли-декември ще бъде 37,76 на сто и съответно инфлационната разлика ще достигне 29,96 на сто. В този случай 15-процентното януарско увеличение на държавните служители и пенсионираните държавни служители ще достигне 49,46 на

сто. Ако това увеличение се случи, най-ниската заплата на държавния служител ще достигне 32 906 лири, а най-ниската пенсия на държавния служител ще достигне 14 762 лири.

Министърът на околната среда, урбанизацията и изменението на климата, даде добри новини на тези, които искат да притежават къща или бизнес в Турция. Той обяви, че кампанията с 25 процента отстъпка скоро ще бъде стартирана за жилища и работни места, закупени чрез Администрацията за масово жилище (ТОКІ) и чиито изплащания все още продължават. Тези, които са закупили къща или работно място от ТОКІ и чиито изплащания са започнали до края на юни 2022 г., ще могат да се възползват от кампанията с 25 процента отстъпка. Купувачите ще могат да се възползват от 25 процента отстъпка, ако остатъкът от дълга бъде платен авансово. Кампанията с 25 % отстъпка ще започне на 21 септември и ще приключи на 19 октомври. Гражданите няма да могат да се възползват от посочения сконтов процент за изплащане на дългове и частични плащания, извършени след датата на кампанията. Местните и бизнес купувачи с 12 или по-малко оставащи вноски няма да могат да се възползват от кампанията с отстъпка. Купувачите, които не могат да изплатят целия дълг, ще могат да се възползват частично от кампанията с 25% отстъпка от извършеното от тях плащане, при условие че е не по-малко от 25% от остатъка на дълга.

Лихвите по банковите кредити се превърнаха в проблем, следен отблизо от гражданите, които искат да изтеглят кредит. Особено се колебаят курсовете на публичните банки Халкбанк, Зираат банк и Вакъфбанк. От друга страна, частните и публичните банки предлагат пакети на своите клиенти, като предлагат атрактивни възможности в различни видове кредити. Ето и пример от най-голямата турска частна банка Ишбанк: с 24-месечен план за плащане при кредит от 50 000 TL при лихвен процент 3,39%, месечната вноска е 2795,28 TL и общото плащане от 100 917,58 TL

4. Заключение

Вътрешните пазари очакват ново решение на Централната банка на Република Турция за лихвения процент да бъде взето в края на септември. На последното си заседание се намали лихвения процент до 25 процента с увеличение от 750 базисни пункта и този ход увеличи лихвите по облигациите и депозитите. Няма ясни очаквания на пазара за последващата среща. Въпреки че има хора, които очакват агресивно увеличение на лихвения процент, има и такива, които очакват по-малко увеличение на лихвения процент и дори такива, които прогнозираат, че лихвеният процент ще остане постоянен, което на практика е много малко вероятно. Основното очакване е високото увеличение на лихвените проценти да продължи поради акцента на икономическото ръководство, че затягането на паричната политика ще продължи.

Някои чуждестранни инвестиционни банки преразгледаха нагоре своите очаквания за лихвен процент на Централната банка и факта, че с увеличаването на основния лихвен процент естествено лихвените проценти по депозитите също ще се увеличат. Това ще увеличи лихвите по кредитите и парите ще станат скъпи. Целта е да се потисне търсенето и обменните курсове и да се държи инфлацията под контрол. Повишаването на лихвите естествено ще намали растежа на икономиката. Тази ситуация вероятно ще се отрази върху рентабилността на компаниите.

Използвани източници

<https://www.economic.bg/bg/a/view/turcija-vdigna-rjazko-lihvite-i-lirata-poe-nagore>

<https://tr.tradingeconomics.com/turkey/interest-rate>

<https://www.dw.com/bg>

<https://www.infostock.bg/infostock/control/world/news/109506-inflatsiyata-v-turtsiya-s-potensialen-pik-ot-80>

<https://manager.bg/%D1%84%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%B8/investitorite-obmislal-zavrastane-v-turcia>

<https://ikj.bg/novini/vapreki-merkite-inflatsiata-v-turtsia-tragva-otnovo-nagore/>